

แบบเก็บรวบรวมนวัตกรรมของอสม. ดีเด่นระดับชาติประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๔

ชื่อนวัตกรรม : ๑๔ พลังศูนย์วิทย์

ชื่อเจ้าของผลงาน : นางอุลัฏฐวรรณ มานะกิจไพศาล

- ประเภทนวัตกรรม : ☐ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product innovation)
- ☒ นวัตกรรมกระบวนการ (Process innovation)
- ☐ นวัตกรรมบริการ (Service innovation)

สาขาที่ประกวด : สาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชน

จังหวัด : สงขลา

อสม.ดีเด่นระดับ ☐ เขต ☐ ภาค ☒ ชาติ

ที่มาและความสำคัญของการสร้างนวัตกรรม

พื้นที่อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่พิเศษในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป บางพื้นที่มีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงบริการสุขภาพ เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ การเดินทาง และบริบททางสังคม ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนยังนิยมใช้ยาแผนโบราณ ยาชุด หรือผลิตภัณฑ์สุขภาพที่จำหน่ายในชุมชนโดยขาดความรู้เรื่องความปลอดภัย ในพื้นที่พบประชากรกลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคข้อ และอาการปวดเมื่อยเรื้อรังเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่มีการปนเปื้อนสารสเตียรอยด์ เนื่องจากต้องการบรรเทาอาการอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีฉลาก อย. ยาชุด หรือยาสมุนไพรบางชนิดที่โฆษณาเกินจริง ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น ภาวะไตเสื่อม น้ำตาลในเลือดสูง ความดันโลหิตสูงผิดปกติ ภูมิคุ้มกันต่ำ และภาวะแทรกซ้อนจากการใช้สเตียรอยด์ในระยะยาว

จากการดำเนินงานของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชนในพื้นที่ พบว่า การเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพยังขาดการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน การใช้ชุดทดสอบยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ และประชาชนยังขาดความรู้เท่าทันผลิตภัณฑ์สุขภาพ ขณะเดียวกัน อสม.ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในชุมชน ยังขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์และการเฝ้าระวังสารอันตรายในผลิตภัณฑ์สุขภาพ

ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลลำไพล จึงได้วิเคราะห์ปัญหาและเห็นถึงความจำเป็นในการสร้างระบบเครือข่ายเฝ้าระวังร่วมกันในระดับอำเภอ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพ โดยเฉพาะการเฝ้าระวังการใช้สเตียรอยด์ในผู้ป่วยโรคเรื้อรัง จึงเกิดนวัตกรรม “๑๔ พลังศูนย์วิทย์” ขึ้น เพื่อเชื่อมโยงการทำงานของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชนทั้ง ๑๔ แห่งในอำเภอเทพา ให้เกิดการกระจายชุดทดสอบอย่างเหมาะสม มีระบบแจ้งเตือนภัยด้านสุขภาพร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย และพัฒนาศักยภาพ “อสม.นักวิทย์” ให้เป็นกำลังสำคัญในการเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน

นวัตกรรมนี้จึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชนที่ช่วยให้ประชาชนในพื้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลสุขภาพที่ถูกต้อง รู้เท่าทันผลิตภัณฑ์สุขภาพ และมีความปลอดภัย

จากการใช้ผลิตภัณฑ์ที่อาจเป็นอันตราย อันนำไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านสุขภาพอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสร้างเครือข่ายศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชนทั้ง ๑๔ แห่ง ให้มีการเฝ้าระวังและแจ้งเตือนภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. เพื่อพัฒนาศักยภาพ อสม.นักวิทย์ ในการเฝ้าระวังการใช้สารสเตียรอยด์และคัดกรองผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน

๓. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้ป่วยโรคเรื้อรัง มีความรู้เท่าทันและเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างปลอดภัย

ขั้นตอนการดำเนินงาน

๑. ขั้นวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนดำเนินงาน สรรวจปัญหาการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพและการใช้สารสเตียรอยด์ในผู้ป่วยโรคเรื้อรังในพื้นที่ ประชุมวางแผนร่วมกับเครือข่ายศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชนทั้ง ๑๔ แห่ง กำหนดแนวทางการเฝ้าระวัง การใช้ชุดทดสอบ และระบบแจ้งเตือนภัยร่วมกัน

๒. ขั้นพัฒนาศักยภาพเครือข่าย อบรมให้ความรู้ อสม.นักวิทย์ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สุขภาพ การใช้ชุดทดสอบ และการเฝ้าระวังสเตียรอยด์ พัฒนาช่องทางสื่อสารเครือข่าย เช่น กลุ่มไลน์แจ้งเตือนภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ กระจายชุดทดสอบให้ทั้ง ๑๔ ศูนย์ใช้อย่างเหมาะสมตามบริบทพื้นที่

๓. ขั้นดำเนินงานในชุมชน อสม.นักวิทย์ ลงพื้นที่คัดกรองผลิตภัณฑ์สุขภาพและเฝ้าระวังกลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ตรวจสอบผลิตภัณฑ์ต้องสงสัยด้วยชุดทดสอบเบื้องต้น ให้ความรู้ประชาชนเรื่องอันตรายของสเตียรอยด์และการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างปลอดภัย รายงานและแลกเปลี่ยนข้อมูลการเฝ้าระวังระหว่างทั้ง ๑๔ ศูนย์อย่างต่อเนื่อง

๔. ขั้นติดตาม ประเมินผล และพัฒนา สรุปผลการดำเนินงานและติดตามปัญหาในพื้นที่ ประเมินประสิทธิภาพการใช้ชุดทดสอบและการทำงานของเครือข่าย นำผลการดำเนินงานมาปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเฝ้าระวังให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผลการดำเนินงาน/ประโยชน์ที่ได้รับ

๑. เกิดเครือข่ายความร่วมมือของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชนทั้ง ๑๔ แห่งในอำเภอเทพา ที่สามารถดำเนินงานเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพร่วมกันได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

๒. อสม.นักวิทย์ มีความรู้และทักษะในการใช้ชุดทดสอบ คัดกรองผลิตภัณฑ์สุขภาพ และเฝ้าระวังการใช้สารสเตียรอยด์ในผู้ป่วยโรคเรื้อรังได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓. เกิดระบบการกระจายชุดทดสอบทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่เหมาะสม ลดความซ้ำซ้อน และสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ครอบคลุมทั้ง ๑๔ ศูนย์วิทย์

๔. ประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรัง มีความรู้เท่าทันเกี่ยวกับอันตรายของสเตียรอยด์และเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพได้อย่างปลอดภัยมากขึ้น

๕. เกิดระบบแจ้งเตือนภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพผ่านเครือข่ายศูนย์วิทยุ ทำให้สามารถเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว

๖. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์วิทยุและภาคีเครือข่าย ส่งผลให้การดำเนินงานด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

ปัจจัยความสำเร็จ

นวัตกรรม “๑๔ พลังศูนย์วิทยุ” ประสบความสำเร็จจากการบูรณาการความร่วมมือของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชนทั้ง ๑๔ แห่งในอำเภอเทพา โดยมีศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชน รพ.สต.ลำไพล เป็นศูนย์กลางในการประสานงาน ทำให้เกิดระบบเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง และสามารถดำเนินงานได้ครอบคลุมในระดับพื้นที่ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นวัตกรรมประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของ อสม. นักวิทยุ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในชุมชน สามารถลงพื้นที่คัดกรอง เฝ้าระวัง และสื่อสารความเสี่ยงเรื่องการใช้สารสเตียรอยด์ในผู้ป่วยโรคเรื้อรังได้อย่างใกล้ชิด ทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักและมีพฤติกรรมทางเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ปลอดภัยมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาต่อยอดจากการดำเนินงานเดิมของศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชน โดยนำระบบเครือข่าย การกระจายชุดทดสอบ และระบบแจ้งเตือนภัยด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพมาบูรณาการร่วมกัน จนเกิดเป็นรูปแบบการดำเนินงานใหม่ที่สามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้อย่างคุ้มค่า ลดความซ้ำซ้อน และเพิ่มประสิทธิภาพการเฝ้าระวังในพื้นที่

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม คือ เกิดเครือข่ายเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพที่เข้มแข็งทั้ง ๑๔ ศูนย์ อสม. นักวิทยุมีศักยภาพเพิ่มขึ้น ประชาชนมีความรู้เท่าทันเกี่ยวกับอันตรายของสเตียรอยด์มากขึ้น และสามารถเข้าถึงข้อมูลแจ้งเตือนภัยด้านสุขภาพได้รวดเร็ว ส่งผลให้การดำเนินงานด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชนมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างชัดเจน ทั้งนี้ สามารถประเมินผลความสำเร็จได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น จำนวน อสม. นักวิทยุที่ผ่านการพัฒนา จำนวนการเฝ้าระวังและคัดกรองผลิตภัณฑ์สุขภาพ จำนวนการแจ้งเตือนภัยในพื้นที่ รวมถึงพฤติกรรมของประชาชนที่มีความตระหนักในการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างปลอดภัยเพิ่มมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนและหลังการดำเนินนวัตกรรม “๑๔ พลังศูนย์วิทยุ”

โอกาสในการพัฒนา

นวัตกรรม “๑๔ พลังศูนย์วิทยุ” สามารถพัฒนาต่อยอดและขยายผลสู่ระดับอำเภอ จังหวัด และจังหวัดข้างเคียงในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ เพื่อสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ครอบคลุมและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โดยใช้รูปแบบการดำเนินงานของอำเภอเทพาเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการเครือข่าย การกระจายชุดทดสอบ และการพัฒนา อสม. นักวิทยุ

ในอนาคต สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการแจ้งเตือนภัยและรายงานผลการเฝ้าระวังแบบ Real Time เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่าย และต่อยอดการเฝ้าระวังไปยังผลิตภัณฑ์สุขภาพประเภทอื่น เช่น อาหารเสริม เครื่องสำอาง และผลิตภัณฑ์สุขภาพผิดกฎหมายในชุมชน

สิ่งที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ การเพิ่มจำนวนชุดทดสอบให้เพียงพอ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลาง การสร้างระบบติดตามประเมินผลที่ชัดเจน และการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานเกิดความยั่งยืนและสามารถขยายผลสู่จังหวัดข้างเคียงได้อย่างเป็นรูปธรรม

ภาคผนวก

